

JADWIGA PLEWKO
Lublin

**KRONIKA DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU BADAŃ NAD POLONIA
I DUSZPASTERSTWEM POLONIJNYM KUL
ZA ROK 1997**

11 października 1997 r. minęła 25 rocznica powstania w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym, który początkowo – do 10 marca 1984 r. – funkcjonował jako Zakład Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej¹. W okresie ćwierćwiecza Instytut konsekwentnie realizował swe główne zadania naukowe, które legły u podstaw jego powołania. Należą do nich: 1) prowadzenie prac badawczych nad dziejami i sytuacją współczesną Polonii i Polaków w świecie, a w szczególności nad problemami duszpasterstwa emigracyjnego i życia religijnego Polonii; 2) prowadzenie działalności popularyzatorskiej w tych zakresach poprzez: publikacje książkowe, wydawanie rocznika „Studia Polonijne”, sympozja naukowe, kontakty ze środowiskami Polonii (wyjazdy pracowników w celach naukowych – a także duszpasterskich w przypadku księży-pracowników naszej placówki – oraz wizyty w Instytucie gości zagranicznych); 3) współpraca z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami badań nad Polonią oraz instytucjami świeckimi i kościelnymi zajmującymi się pomocą Polakom, kierowaną głównie na tereny państw powstałych po rozpadzie ZSRR. Zainteresowania proble-

¹ Na temat działalności Instytutu w okresie 1972-1992 por.: J. P l e w k o, *20 lat Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, w: *W służbie Polonii*, red. ks. E. Walewander, Lublin 1992, s. 15-53. Sprawozdania z kolejnych lat pracy Instytutu zamieszczane są corocznie w „Studiach Polonijnych”.

matyką Polaków na Wschodzie dominują w pracach Instytutu szczególnie w ostatnim dziesięcioleciu.

I. SYMPOZJA NAUKOWE 1997

W roku 1997 Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL zorganizował dwie sesje naukowe.

W dniach 12-13 maja 1997 r. w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej KUL odbyło się międzynarodowe sympozjum naukowe, którego współorganizatorami, oprócz Instytutu Polonijnego KUL, był Oddział Lubelski Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” oraz Stowarzyszenie „Polska-Estonia”. Sesja pt. „Polacy w Estonii na tle dziejów estońskich” stanowiła kontynuację cyklu spotkań naukowych Instytutu poświęconych sytuacji historycznej i współczesnej Polaków na terenach byłych republik Związku Radzieckiego. Tegoroczne sympozjum zgromadziło liczne grono badaczy problematyki polsko-estońskiej z różnych ośrodków naukowych kraju (Gdańsk, Toruń, Warszawa, Łódź, Poznań, Pułtusk, Lublin), a przede wszystkim gości z Estonii, reprezentujących Tartu i Tallin. W obradach uczestniczył także ambasador Estonii w Polsce Peter Reštšinski oraz były attaché RP w Estonii Jan Kostrzak. List z życzeniami owocnych obrad nadesłał ambasador Polski w Estonii Jakub Wołásiewicz i konsul Wiesław Ogórek. Z ramienia władz Uczelni obrady zainaugurował prorektor KUL ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek. Poszczególne sesjom przewodniczyli kolejno: prof. dr hab. Władysław Kucharski (UMCS), ks. dr Bernard Kołodziej TChr (Poznań) oraz prof. dr hab. Andrzej Chodubski (Gdańsk).

Tematyka zaprezentowanych referatów była bardzo szeroka. Dotyczyła kwestii metodologii (ks. Edward Walewander) i stanu badań nad problematyką polsko-estońską (Adam Koseski); aspektów historycznych i wzajemnych relacji obu narodów oraz, w szczególności, obecności Polaków w Estonii (Raimo Pullat, Jan Kostrzak, ks. Ryszard Fyda TChr, Zofia Tiits, Andrzej Chodubski); Kościoła katolickiego w Estonii oraz duszpasterstwa polskiego w tym kraju (ks. Bolesław Kumor, ks. Zdzisław Piłat, ks. Bernard Kołodziej TChr, ks. bp Marian Błazej Kruszyłowicz z diecezji szczecińsko-kamieńskiej, o. Augustyn Henryk Loska OFMConv); udziału Polaków na studiach i w życiu akademickim Uniwersytetu w Dorpacie-Tartu (Tadeusz Stegner, Arkadiusz Janicki, Raimo Pullat, Aleksander D. Duliczenko, Romana Skrzyńska-Lewandowska, Jan Lewandowski); recepcji kultury polskiej w Estonii i estońskiej w Polsce oraz szczegółowych kwestii związków regionalnych obu

krajów i roli mass mediów w popularyzacji wiedzy o obu krajach i narodach (Rafał Leszczyński, Florian Nieuważny, Lech Ciarkowski, Mieczysław Maciejak); działalności Stowarzyszeń „Polska-Estonia” oraz „Estonia-Polska” (Mieczysław Maciejak, Albert Norak); a także obecności w Estonii innych – poza polską – mniejszości narodowych: rosyjskiej (Siergiej Isakow) i niemieckiej (Miroslaw Cygański). Wszystkie zaprezentowane na sympozjum teksty i wystąpienia zostały opublikowane, wzorem lat ubiegłych, w osobnej pozycji książkowej pt. *Polacy w Estonii* pod red. ks. E. Walewandra (Lublin 1997).

Sesji naukowej towarzyszyła okolicznościowa wystawa w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL ilustrująca kontakty polsko-estońskie, przygotowana przez pracownika Instytutu ks. Roberta Guza, oraz koncert pieśni patriotycznych Zespołu Tańca Ludowego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, który na zakończenie obrad odbył się w Trybunale Koronnym w Lublinie².

Druga konferencja naukowa zorganizowana przez Instytut przy współpracy Lubelskiego Klubu Polonijnego i Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” odbyła się w Bibliotece Głównej KUL 14 listopada. Bezpośrednią okazją zorganizowania tego spotkania naukowego były obchody 100-lecia duszpasterstwa polonijnego Zgromadzenia Księży Zmartwychwstańców w Austrii. Referaty na tę sesję przygotowali znawcy zagadnienia zarówno z Polski, jak i z Austrii, zwłaszcza duszpasterze polscy pracujący w tym kraju. Spośród gości z Austrii w obradach wziął udział rektor Polskiej Misji Katolickiej w tym kraju ks. Herbert Sojka, wicedyrektor Forum Polonii w Austrii Andrzej Pawłowski oraz sekretarz Forum Bolesław Karwat (były minister Rządu Londyńskiego na Austrię), a także Mieczysław Ledóchowski – wieloletni pracownik Europejskiej Fundacji Pomocy i Mateusz Synowiec. Grono naukowców polskich zajmujących się problematyką kontaktów polsko-austriackich i dziejami Polonii austriackiej reprezentowali m.in.: ks. prof. dr hab. Anastazy Nadolny (Pelplin), prof. dr hab. Władysław Kucharski (Lublin), ks. dr hab. Edward Walewander (Lublin), prof. dr hab. Tadeusz Dubicki i prof. dr hab. Krzysztof Kuczyński (Łódź); obecni byli także: Zbigniew Tom-

² Por. m.in. informacje prasowe na ten temat: Z ks. prof. Edwardem Walewandrem, dyrektorem Instytutu Polonijnego KUL rozmawia Franciszek Malinowski – *Polacy w Estonii*, „Kurier Lubelski” 1997, nr 108 z 12 V, s. 16; Gal, *Polacy w Estonii*, „Dziennik Wschodni” 1997, nr 109 z 13 V, s. 4; M. K., *Międzynarodowe sympozjum Polacy w Estonii*, „Biuletyn Prasowy KAI” 1997, nr 38 z 13 V, s. 31-32; N. M i e c z k o w s k i, *Kronika Stowarzyszenia zbliżania narodów*, „Nowe Kontrasty” 1997, nr 6, s. 35; P. Ł a d y k o w s k i, *Polacy w Estonii na tle dziejów estońskich*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1997, nr 6, s. 10-11; E. B o n d y r a - F l i s i a k, *Polacy w Estonii*, „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1997, nr 4, s. 27; *Polacy w Estonii na tle dziejów estońskich*, „Nowe Kontrasty” 1997, nr 7, s. 34-35.

kowski – sekretarz generalny Towarzystwa „Polska-Austria” i Mieczysław Maciejak – prezes Stowarzyszenia „Polska-Estonia”. Zgromadzonych gości powitał prorektor KUL ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek MIC. Słowo wstępne do uczestników sesji skierował także dyrektor Instytutu ks. dr hab. Edward Walewander. Powiedział on m.in.:

Mało jest tematów, które by tak dobrze odpowiadały zadaniom statutowym Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL, jak temat dzisiejszej sesji. Instytut nasz bowiem od początku swojej działalności (1972 r.) jest wierny również temu drugiemu członowi jego programu – duszpasterstwu wśród Polonii. Księża, pracownicy Instytutu, angażują się czynnie w duszpasterstwie wśród Polonii na Zachodzie, jak też wśród Polaków na Wschodzie. Poza wschodnią granicą podejmowaliśmy działalność duszpasterską jeszcze wtedy, kiedy problematyka wschodnia nie była tak modna jak dzisiaj. Zagadnienia duszpasterskie poruszamy i inspirujemy przede wszystkim w naszych publikacjach naukowych.

Dzisiejsze sympozjum „Sto lat duszpasterstwa polonijnego Zmartwychwstańców w Austrii” jest wyjątkowe. Oprócz uczestników krajowych mamy przede wszystkim liczną grupę gości z Austrii. Pracujemy więc z Polonią i dla Polonii. W tym przypadku Polonia przybywa do nas, by mówić tu, w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, na tak ważne zagadnienie, jakim jest duszpasterstwo polonijne prowadzone przez Zmartwychwstańców w Austrii.

Problematyka dotycząca Zmartwychwstańców pojawia się na naszym Uniwersytecie nie po raz pierwszy. 21-22 października 1996 r. ks. prof. dr hab. Zygmunt Zieliński zorganizował w ramach Instytutu Historii Kościoła KUL międzynarodową sesję naukową z okazji 150-lecia istnienia tego zgromadzenia. Pokłosiem tego sympozjum jest praca zbiorowa *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu polskiego* pod red. ks. Zygmunta Zielińskiego (Katowice 1990).

Podjęty temat tego spotkania jest o tyle aktualny, że wspomniane sympozjum problem duszpasterstwa Zmartwychwstańców wśród Emigracji raczej tylko sygnalizuje. Dzisiejsza sesja naukowa chce wyakcentować te momenty, które powinny trafić do świadomości społecznej katolików w Polsce. Danie więc szerszemu ogółowi w Kraju lektury przystępnej, łatwej w odbiorze, chociaż całkowicie odpowiadającej kryteriom pracy naukowej, powinno być wydarzeniem ważnym, szczególnie w okresie, kiedy z właściwym rozumieniem historii są stale problemy.

Dlaczego spotykamy się dzisiaj na KUL? Katolicki Uniwersytet Lubelski przez długie lata swego istnienia był zawsze zwrócony ku Polonii. Od 1989 r. wydaje się w zainteresowaniach Uczelni dominować problematyka związana z Polakami na Wschodzie. Jest to zrozumiałe, ponieważ pojawiły się nowe źródła i trzeba odgrzebać z zapomnienia tych, którzy siłą zostali w nim zamknięci. Bliskość KUL w stosunku do sąsiedztwa wschodniego i właśnie tradycyjne już powiązanie z Polakami na Zachodzie stwarza ogromne szanse pełnej integracji działań na rzecz światowej Polonii. Już dzisiaj widać, zwłaszcza w czasie sympozjów i spotkań organizowanych na KUL, jak szybko nawiązują się więzy między Polakami dalekiej Syberii, USA czy innych zakątków świata. Również Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL jest nieustannie miejscem tych spotkań i nie może wobec nich pozostać bierny. Chce podsuwać płaszczyzny, na których te spotkania zaczną owocować; tak też jest

w przypadku tego sympozjum. Jest to zadanie, które daje dalsze możliwości rozwoju Instytutowi Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Tematyka zaprezentowanych podczas jednodniowej sesji referatów koncentrowała się zarówno na wątkach historycznych opieki religijnej nad Polakami w Austrii na tle dziejów Polonii austriackiej i jej struktur organizacyjnych (ks. prof. A. Nadolny, prof. W. Kucharski), jak i współczesnej sytuacji duszpasterstwa polonijnego w tym kraju (ks. H. Sojka, ks. E. Daniel, A. Pawłowski). Szczególnie zaś interesującym aspektem było ukazanie roli duszpasterstwa i księży polskich w życiu społecznym, narodowym i kulturalnym Polonii austriackiej.

Sesja przybliżyła aktualną sytuację religijną i społeczną Polonii austriackiej. Warto zaznaczyć, iż współczesne duszpasterstwo polonijne obejmuje w przeważającej liczbie wiernych pozostałych w Wiedniu i innych ośrodkach Austrii po fali napływu emigrantów z Polski w latach 1980-1981, 1983-1988 oraz po roku 1989. Specyfiką duszpasterstwa polskiego w Wiedniu jest potencjalnie bardzo duża liczba wiernych w stosunku do niewielkiej liczby polskich kapłanów. W Austrii przebywa wprawdzie ponad 260 polskich księży (studentów, duszpasterzy parafii austriackich, kapelanów szpitali), ale tylko kilkunastu z nich pracuje wyłącznie w duszpasterstwie polskim obsługując 19 ośrodków. Polski kościół na Rennewegu w Wiedniu gromadzi na niedzielnych nabożeństwach ok. 7-10 tys. Polaków. Spotkania różnych grup kościelnych i świeckich oraz katechizacja dzieci polskich od 1980 r. odbywają się w obszernym, nowoczesnym Centrum Duszpasterstwa „Emaus” w Wiedniu. Od 1984 r. prowadzone jest także osobne duszpasterstwo Polaków w Górnej Austrii. Część kapłanów polskich podjęła ściślejszą współpracę i wzajemną pomoc w ramach powołanej do życia w 1990 r. organizacji pod nazwą Wspólnota Księża Polskich. W trakcie dyskusji po zakończeniu głównej części obrad podkreślono znaczenie procesów integracyjnych dokonujących się w łonie Polonii austriackiej po 1989 r., które zaowocowały powołaniem Forum Polonii w Austrii, grupującym większość polskich stowarzyszeń działających w tym kraju. Zasadniczą rolę w procesie jednoczenia Polaków dyskutanci przypisywali pracy polskich kapłanów.

Spotkanie zakończył akcent bardzo uroczysty i podniosły, bowiem przy okazji sympozjum Instytut Polonijny KUL uhonorował swego dawnego dyrektora ks. prof. Stanisława Kowalczyka z okazji jubileuszu pracy naukowej i urodzin wręczeniem poświęconego mu XVIII tomu „Studiów Polonijnych”.

Okolicznościowe przemówienie wygłosił aktualny dyrektor Instytutu ks. dr hab. E. Walewander.

Drogi i Szanowny Księżu Jubilate,
Drodzy i Szanowni Państwo,

Nasz Jubilat – ksiądz prof. dr hab. Stanisław Kowalczyk był długi czas (od 1984 do 1990 r.) dyrektorem Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL. Pozostawił po sobie kawał dobrej pracy. W zasadzie był drugim dyrektorem. Pierwszy dyrektor i właściwie twórca nadał Instytutowi Polonijnemu KUL pewien charakterystyczny rys odpowiadający jego własnej osobowości. Dlatego zadanie, jakie stanęło przed naszym Jubilatem, było szczególnie trudne. I nie można tu ukrywać, że objął to stanowisko na wyraźne polecenie władz uniwersyteckich, ze świadomością – jak można mniemać – że staje przed zadaniami, które po raz pierwszy na siebie przyjmuje. Na ogół ludzie nie chcą tego słyszeć, przedkładając nad to wysokie oceny swych kwalifikacji i możliwości. Ja natomiast chcę tutaj bardzo wysoko ocenić dokonania, bo ważne jest to, że ksiądz Stanisław Kowalczyk potrafił wgrzyźć się w nową dla siebie dotąd problematykę i nie tylko z powodzeniem dotrzymać kroku spadającym na niego obowiązkom, ale dokonać czegoś, co pozostaje już na zawsze w Instytucie i w dziedzinie badań polonijnych jego osobistym, trwałym dorobkiem i naszą spuścizną.

Dlatego uznaliśmy, iż należy publicznie dać wyraz naszej pamięci o jego tak owocnej pracy na niwie polonijnej. Obok tej, niejako oficjalnej treści naszej uroczystości, pragnę wtrącić jeden czy drugi wątek bardzo osobisty. Ksiądz Kowalczyk – jak dobrze wiemy – jako autor 25 książek oraz ponad 400 artykułów i innych rozpraw naukowych należy do kategorii uczonych poważniejszych niż ten zespół, nad którym objął komendę w Instytucie. Od pierwszego momentu był jednak po prostu kolegą. Jeśli ktoś odczuwał starszeństwo, to raczej my. Ale z biegiem czasu zapanały relacje świadczące o wzajemnym szacunku, a zarazem bliskości, wynikającej nie tylko ze wspólnego kapłaństwa, ale także oddania pracy. To również tytuł wdzięczności, który należy podnieść w czasie tej uroczystej chwili wręczenia Jubilatowi jemu dedykowanego naszego rocznika – 18 tomu „Studiów Polonijnych”.

W odpowiedzi na słowa laudacji ks. prof. Stanisław Kowalczyk zabrał głos, zwracając się do zebranych w następujących słowach:

Przed chwilą wręczony mi został przez ks. prof. dra hab. Edwarda Walewandra – dyrektora Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL – XVIII tom „Studiów Polonijnych” zawierający dedykację z racji potrójnego mego jubileuszu: 65 rocznicy urodzin, 40-lecia pracy dydaktycznej w Sandomierskim Seminarium Duchownym i 35-lecia pracy naukowej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Jest to więc swego rodzaju Księga Jubileuszowa, jaką Ksiądz Dyrektor wręczył w imieniu wszystkich pracowników Instytutu w tak uroczystej oprawie, mianowicie podczas odbywającego się sympozjum naukowego z racji 100-lecia duszpasterstwa polonijnego w Austrii.

Czuję się moralnie zobowiązany do serdecznego podziękowania za tego rodzaju wyróżnienie. Nie jest ono zresztą pierwsze, gdyż w roku 1994 otrzymałem od Insty-

tutu Nagrodę im. I. i F. Skowyrów za działalność organizacyjną i pisarską na rzecz Polonii i Polaków w świecie. Kierowałem Instytutem przez siedem lat (1984-1990), okres ten wspominam chętnie i mile, dobrze bowiem układała się współpraca z pracownikami Instytutu. Moim poprzednikiem w kierowaniu Instytutem był pan profesor dr hab. Czesław Bloch, który zainicjował i zaawansował wiele prac, m.in. badania nad historią polonijnego duszpasterstwa na terenie Kanady. Ja starałem się kontynuować te prace, organizować każdego roku sympozja polonijne, kierować redagowaniem „Studiów Polonijnych”. Ks. prof. Walewander był łaskaw wskazać na moje osiągnięcia w kierowaniu Instytutem. Podczas mojej kadencji kierowania tym ośrodkiem udało mi się „zwerbować” do pracy w Instytucie właśnie Księdza Dyrektora i to – być może – jest moim największym osiągnięciem. Okazało się, że mam szczęśliwą rękę do utalentowanych następców. Obecnie szczerze się cieszę licznymi osiągnięciami Instytutu Polonijnego kierowanego przez ks. dyrektora Walewandra.

Wspominając pracę w Instytucie chciałbym podkreślić życzliwą współpracę z analogicznymi instytutami na terenie Polski. Potwierdza to przesłany list pana prof. Władysława Miodunki z Instytutu Polonijnego funkcjonującego przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Obecny tu pan prof. dr hab. Władysław Kucharski, kierujący Centrum Polonijnym istniejącym przy Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, również zawsze chętnie z nami współpracował. A w tym czasie (połowa lat osiemdziesiątych) współpraca między KUL-em a uniwersytetami państwowymi nie była powszechna ani łatwa. To dobrze, że zawsze znajdowaliśmy wspólny język dla dobra polskości i Polonii świata.

W kręgu bliskich instytutów polonijnych, Instytut KUL-owski posiadał swoją niepowtarzalną specyfikę. Tylko na naszym uniwersytecie Instytut zajmował się problematyką duszpasterstwa polonijnego. Nie muszę Państwa przekonywać, jak ważną rolę pełni to duszpasterstwo. Ma ono wiele funkcji: oprócz funkcji religijno-sakralnej pełni ono również integracyjno-społeczną i narodowo-patriotyczną. Przed polskim duszpasterzem często pojawia się dylemat – jak te różnorodne role duszpasterskie ze sobą harmonijnie pogodzić. Wiele zależy od roztropności księdza pracującego wśród Polonii.

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim, którzy zechcieli uczestniczyć w uroczystości przekazania mi Księgi Jubileuszowej, m.in. dziękuję panu prof. dr hab. Ryszardowi Benderowi – prezesowi Klubu Inteligencji Katolickiej w Lublinie, ks. prof. Walerianowi Słomce, ks. prof. Romanowi Dzwonkowskiemu oraz pracownikom Instytutu: dr Jadwidze Plewko, mgr. Andrzejowi Hałasowi, ks. mgr. Robertowi Guzowi, mgr. Robertowi Stopikowskiemu. Raz jeszcze dziękuję ks. prof. Edwardowi Walewandrowi za wszystko: życzliwą pamięć o swym poprzedniku, wręczenie mi Księgi Jubileuszowej i zorganizowanie tego spotkania. Bóg zapłać.

Uroczystości towarzyszyła wystawa prac naukowych jubilate.

II. UDZIAŁ W SYMPOZJACH W INNYCH OŚRODKACH

28 lutego 1997 r. ks. E. Walewander uczestniczył w Wiedniu w uroczystości 100-lecia duszpasterstwa polskiego zmartwychwstańców w Austrii, zaś

1 marca tr. brał udział w dorocznym zebraniu VI Konferencji Rady Duszpasterskiej Europy Zachodniej w Laxenburgu k. Wiednia, gdzie do zebranych duszpasterzy polskich z całej Europy Zachodniej, rektorów Misji Katolickich i przedstawicieli laikatu mówił na temat aktualnej sytuacji we współczesnej rodzinie polskiej.

9 i 10 września 1997 r. ks. E. Walewander uczestniczył w Łodzi w międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez Ośrodek Badań i Studiów Wschodu Uniwersytetu Łódzkiego; wygłosił tam referat pt. „Badania nad Polakami na Wschodzie w Instytucie Polonijnym KUL”. Bezpośrednio po tym udał się do Münster (Westfalia), gdzie 12 września 1997 r. we Franz-Hitze-Haus zaprezentował referat pt. „Wybuch wojny w 1939 r., a losy Polski i Polaków”. Jednocześnie wygłosił kazanie na uroczystej mszy św. dla Polaków odprawionej w kościele św. Klemensa, przy którym prowadzone jest duszpasterstwo polskie.

12 listopada 1997 r. ks. Walewander wygłosił referat pt. „Polacy na Wschodzie” w Klubie Przyjaciół „Kontakt” przy Stowarzyszeniu Współpracy „Polska-Wschód” w Warszawie.

27 listopada 1997 r. ks. E. Walewander wziął udział w Warszawie w konferencji zorganizowanej przez Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego pod auspicjami i we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska” na temat: „Polonia Latinoamerykańska w polskiej nauce i praktyce społecznej: tendencje najnowsze i wyzwania”. W trakcie obrad wygłosił referat „Polonia w Ameryce w badaniach środowiska uniwersyteckiego KUL (zadania i perspektywy)”. Natomiast 4-5 grudnia 1997 r. ks. E. Walewander uczestniczył w konferencji naukowej nt. „Emigracja z ziem polskich w XX wieku – drogi awansu emigrantów z Polski”, zorganizowanej przez Wyższą Szkołę Humanistyczną w Pułtusku oraz Oddział Północnomazowiecki Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, wygłosił tam referat pt. „Rola i działalność duchowieństwa polskiego na emigracji” oraz przewodniczył zasadniczej części obrad.

17 grudnia 1997 r. dyrektor Instytutu wziął udział w konferencji naukowej zorganizowanej przez Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców UMCS, gdzie wygłosił referat wprowadzający „Szkolnictwo przyparafialne jako szczególny fenomen w życiu Polonii i Polaków w świecie”. Natomiast 18 grudnia uczestniczył w spotkaniu Rady do Spraw Polonii Konferencji Episkopatu Polski i mówił na temat problemów duszpasterskich w Kościele na obszarze dawnego ZSRR.

9-10 grudnia 1997 r. ks. Robert Guz uczestniczył w sesji naukowej przygotowanej przez Katedrę Historii Kościoła XIX-XX w. KUL nt. „Polacy i

Kościół rzymskokatolicki na Wołyniu w latach 1918-1997”, gdzie był współorganizatorem wystawy unikalnych fotografii i archiwaliów pt. „Wołyń – ocalić od zapomnienia”.

III. WIZYTY GOŚCI W INSTYTUCIE

12 marca 1997 r. Instytut gościł ks. Ryszarda Hermanowicza z Instytutu Polskiego w Filadelfii; była to kolejna wizyta w ramach współpracy naszej placówki z Instytutem filadelfijskim nad przygotowaniem leksykonu parafii polskich w Stanach Zjednoczonych.

10 kwietnia odbyło się w siedzibie naszego Instytutu spotkanie z o. Stanisławem Pomykałą TJ, dyrektorem Centrum Kultury Duchowej „Inigo” w Nowosybirsku w Rosji. Celem tej wizyty było omówienie współpracy obu instytucji w zakresie publikacji materiałów historycznych – świadectw obecności Polaków na terenie Zachodniej i Wschodniej Syberii w okresie: XVII w. – I połowa XX w., przygotowanych przez historyków polskiego pochodzenia z Nowosybirska. Do druku przygotowywane są źródła pochodzące z archiwów Omska, Tiumentia, Tobolska, Kemerowa, Barnału, Tomaska, Nowosybirska, Krasnojarska, Jakucka, Irkucka, Ułan-Ude, Moskwy i Sankt Petersburga. Kolejne spotkanie z o. Stanisławem Pomykałą miało miejsce w Instytucie 11 września 1997 r.

10 czerwca gościła w Instytucie dr Mirosława Efimowa – prezes istniejącego od 1994 r. Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego „Gmina” we Władywostoku, którego zadaniem jest popularyzowanie wiedzy o Polsce, jej dziejach i kulturze. Dr Efimowa mówiła o odradzającej się wspólnocie katolickiej we Władywostoku. Postulowała m.in. intensyfikację kontaktów Kraju z Polakami zamieszkałymi w środowisku władywostockim³.

21 sierpnia odwiedziła Instytut Katarzyna Kozak z Rzymu, przedstawicielka młodego pokolenia emigracji polskiej lat dziewięćdziesiątych. Reprezentuje ona Chrześcijańskie Stowarzyszenie Polaków we Włoszech, nową organizację, działającą od niespełna dwóch lat na terenie Rzymu. Stowarzyszenie liczy około 60 członków, w większości ludzi młodych, pragnących szerzyć kulturę chrześcijańską w środowiskach emigracyjnych. Wydaje dwumiesięcznik kato-

³ E. W a l e w a n d e r, *Lublin – Władywostok*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1997, nr 7, s. 31.

licki „Quo vadis”, w objętości 32 stron i nakładzie 1500 egzemplarzy, który cieszy się zainteresowaniem Polonii włoskiej.

4 września odbyło się w siedzibie Instytutu spotkanie pracowników z ks. prałatem dr. Jerzym Pawlikiem – wieloletnim ordynariuszem z ramienia Episkopatu Polski wszystkich duszpasterzy polskich pracujących w krajach dawnego bloku Demokracji Ludowej. Warto dodać, iż ks. Pawlik przygotowuje do druku wspomnienia z okresu swej pracy duszpasterskiej wśród Polaków w krajach tzw. bloku wschodniego.

6 września gościł w Instytucie ks. prałat Ksawery Sokołowski z Marly w Szwajcarii. Celem spotkania było omówienie wyjazdu naukowego do tego kraju dwóch pracowników Instytutu: ks. Roberta Guza i Roberta Stopikowskiego dla przeprowadzenia kwerendy archiwalnej dotyczącej duszpasterstwa polskiego w Szwajcarii po II wojnie światowej.

10 września odbyło się spotkanie pożegnalne pracowników Instytutu z inż. arch. Ireną Skowyrową – współfundatorką Nagrody im. I. i F. Skowyrów, która – po 5-letnim pobycie w Lublinie – przeniosła się na stałe do Poznania.

Kolejne spotkanie z reprezentantem Polonii miało miejsce 1 października. Gościem Instytutu był dr Stanisław Kozanecki – lekarz i działacz społeczny na stałe mieszkający w Belgii. Wizyta ta zgromadziła spore grono obecnych i byłych współpracowników Instytutu, bowiem dr Kozanecki był już kilkakrotnie uczestnikiem sympozjów naukowych organizowanych przez Instytut Polonijny KUL. Dyskusja skoncentrowała się przede wszystkim wokół spraw dotyczących struktury organizacyjnej Polonii belgijskiej, stosunku młodego pokolenia Belgów polskiego pochodzenia do swych korzeni i Polski współczesnej, a także zagadnień dotyczących najnowszej emigracji polskiej w Belgii, w tym znacznej liczebnie emigracji zarobkowej. Ks. Marek Suchocki, proboszcz parafii św. Stanisława Kostki, 109 York Ave, Staten Island, NY, odwiedził Instytut 15 października z propozycją współpracy pracowników naszej placówki w nowo powstałym miesięczniku „Nasza Wspólnota. Polonijny Miesięcznik Społeczno-Kulturalny”. Jednocześnie zainteresował się naszą pracą nad *Leksykonem parafii i kościołów polskich w USA*, a także skierował propozycję przyjazdu jednego z pracowników naszego Instytutu do Staten Island.

Serdeczne kontakty Instytutu z Polakami rozszanymi na obczyźnie, nawiązywane najczęściej podczas sesji naukowych organizowanych przez Instytut, owocują niekiedy wielokrotnymi wizytami gości polonijnych składanymi na przestrzeni lat. Przykładem takich więzi są przyjazdy Krystyny i Florentyny Czupryniak z Kiszyniowa. Ostatni z nich miał miejsce 21 października 1997 r.

Instytut utrzymuje żywe kontakty ze studentami KUL pochodzącymi z terenów dawnego Związku Radzieckiego. 2 grudnia gościł w Instytucie Sergiej Nikitin z Zaporozża, relacjonując życie polskiej wspólnoty w tym mieście, a szczególnie działalność nowo powstałej parafii katolickiej. W stałym kontakcie z Instytutem pozostaje też student teologii KUL Witold Jermołowicz ze Lwowa.

IV. NAGRODA NAUKOWA IM. IRENY I FRANCISZKA SKOWYRÓW

5 maja 1997 r. w Trybunale Koronnym w Lublinie zostały wręczone Nagrody Naukowe im. Ireny i Franciszka Skowyrów. W tym roku Jury przyznało trzy nagrody: I stopnia – ks. bpowi prof. dr. hab. Bohdanowi Bejze z Łodzi za serie wydawnicze *Chrześcijananie* oraz *W nurcie zagadnień posoborowych*, II stopnia – ks. dr. hab. Krzysztofowi Góździowi z Wydziału Teologii KUL za książkę *Teologia historii zbawienia według Oscara Cullmanna* oraz nagrodę specjalną Ursuli Wolf z Münster za upowszechnianie idei Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego na Zachodzie. Wręczenie nagród poprzedził uroczysty koncert pieśni patriotycznych i religijnych Zespołu Tańca Ludowego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

V. BADANIA NAUKOWE PRACOWNIKÓW INSTYTUTU

W 1997 r. Instytut zintensyfikował prace badawcze nad historią duszpasterstwa polskiego w Szwajcarii, zapoczątkowane kwerendą w archiwum Polskiej Misji Katolickiej w Marly (Szwajcaria) przeprowadzoną w 1994 r. przez ówczesnego pracownika Instytutu ks. dr. J. Wołczańskiego. Przygotowane zostały monografie poszczególnych ośrodków duszpasterskich, uwzględniające – oprócz wymiaru religijnego – także płaszczyznę działalności społecznej i kulturalnej Polonii szwajcarskiej, szczególnie po II wojnie światowej. Planowana publikacja książkowa wymaga uzupełnienia źródeł archiwalnych, stąd też we wrześniu i październiku 1997 r., na zaproszenie rektora Polskiej Misji Katolickiej we Fryburgu/Marly, do Szwajcarii udało się dwóch pracowników Instytutu – ks. mgr Robert Guz oraz mgr Robert Stopikowski⁴. Podczas

⁴ Por. notatkę pt. *Opracowanie historii duszpasterstwa polskiego w Szwajcarii*, „Wiadomości Polskiej Misji Katolickiej w Szwajcarii” 1997, nr 324, s. 5.

swego pobytu w siedzibie Polskiej Misji Katolickiej w Marly dokonali oni tematycznego uporządkowania i ogólnego opisu zbiorów archiwalnych Misji (263 teczki), bowiem przez ponad 40 lat działalności Misji materiały te gromadzono przypadkowo, bez ustalonego porządku i opisu. Warto zaznaczyć, iż w zbiorach archiwalnych PMK w Marly – oprócz dokumentów Misji (7 teczek z okresu ostatnich pięciu lat) – znajdują się materiały po Alfonsie i Ludwiku Bronarskich, materiały Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, Związku Organizacji Polskich w Szwajcarii, archiwalia związane z pracą o. Józefa M. Bocheńskiego (zachowały się zaledwie 3 teczki obejmujące wycinki prasowe dotyczące sytuacji Kościoła w świecie, niewielka ilość notatek odręcznych i materiały kierowanego przez o. Bocheńskiego Arcybiskupiego Ośrodka do Spraw Dokumentacji Kościoła w Polsce; duża część materiałów uległa rozproszeniu i częściowo znajduje się w rękach prywatnych), a także archiwalia dotyczące działalności Polskiego Katolickiego Stowarzyszenia Uniwersyteckiego „Veritas”. Nawiązano również współpracę z Jackiem Sygnarskim, archiwistą na Uniwersytecie fryburskim, który przekazał wykaz polskich kapłanów II Dywizji Strzelców Pieszych internowanej w Szwajcarii. W ramach uzupełniania materiałów o początkach duszpasterstwa polskiego w Szwajcarii nawiązano też kontakt z o. Korneliuszem Pulickim SDS, duszpasterzem w Pensier k. Fryburga, który przekazał informacje na temat duszpasterstwa polskiego w Szwajcarii w okresie międzywojennym.

Dr Jadwiga Plewko podjęła badania nad przygotowaniem publikacji na temat społecznych organizacji opieki nad emigrantami z ziem polskich w latach 1918-1939. Badania te obejmują szeroką kwerendę archiwalną w archiwach państwowych i kościelnych w Polsce, a także w archiwach Lwowa, gdzie znajdują się materiały dotyczące emigracji z Kresów południowo-wschodnich.

VI. PUBLIKACJE INSTYTUTU

W roku sprawozdawczym Instytut wydał drukiem dwie pozycje książkowe o charakterze świadectw Polaków żyjących na obczyźnie: J. Ihnatowicz-Suszyńskiej, *Z korzeniami wyrwiemy was z ziemi*, Lublin 1997, wstęp i przypisy ks. E. Walewander, ss. 306 (w serii B Biblioteki Polonii – Materiały i Dokumenty, t. VIII) oraz *Polacy w Estonii mówią o sobie*, wybór i wstęp ks. E. Walewander, Lublin 1997, ss. 222 (w serii B – t. IX). W przygotowaniu książka *Polacy w Estonii*, będąca plonem tegorocznej sesji naukowej Instytutu pod tym samym tytułem. Praca ukaże się na początku 1998 r.

Ponadto staraniem Instytutu ukazały się dwie pozycje autorskie ks. E. Walewandra: *Nagroda Polonijna im. Skowyrów*, Lublin 1997, ss. 247 (w serii B – t. X) oraz *Życie dla pojednania*, Lublin 1977, ss. 95 (w serii A Biblioteki Polonii – Studia, t. XIV).

Dopełnieniem publikacji Instytutu w roku 1997 jest także niniejszy rocznik „Studiów Polonijnych”.